UOT 37.013

K.Q.İsmayılova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: kamalaismayilova@yandex.ru

BƏDİİ TƏHSİLİN İNKİŞAFI

Açar sözlər: *Azərbaycan, təhsil, mədəni mühit, mədəniyyət, musiqi, bədii təhsil, mənəvi dəyərlər*

Azərbaycan müasir dövrdə dünyaya fəal şəkildə inteqrasiya edir. Milli mədəniyyətimizin qədimliyini, zənginliyini nəzərə alaraq, kontekst əhəmiyyətə malik bütün problemlər xüsusi aktuallıq kəsb edir. Bu mənada ən mühüm humanitar problemlərdən biri azərbaycançılıq adlanan anlayışın öyrənilməsi, xarakteriustikası, əsaslandırılması problemidir. Burada ən mühüm məsələ milli-spesifik xarakteristikalardan ibarətdir. Müasir sosial, bədii, mədəni prinsiplərlə səsləşən musiqi tərbiyəsi musiqi-pedaqoji prosesin vacib tərkib hissəsidir. Müasir dövrdə musiqi-pedaqoji prosesdə yaradıcı göstərişlərin formalaşmasına şərait yaratmaq, onu istiqamətləndirmək aktual problemlərindən biridir. Müasir musiqi problematikasına retrospektiv baxış onu deməyə imkan verir ki, musiqi-pedaqoji proses çərçivəsində tarixi-nəzəri müsiqişünaslığın problemlərinin öyrənilməsi bu gün son dərəcə vacibdir. Söhbət Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin milli genofonduna olan marağın tərbiyə olunmasından gedir.

Ümumilikdə insan fəaliyyətini, davranış hərəkətlərini, mədəniyyətin bütün növlərini (əsasən məişət mədəniyyətini) mədəni mühit sferasına daxil etmək olar. Müasir mədəni mühitin müsbət tərəfə inkişafı bədii təhsildən daha çox asılıdır. Bədii təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi bilavasitə müasir mədəni mühitin yaxşılaşmasına gətirib çıxarır, o cümlədən Azərbaycanda müasir mədəni mühitin müsbət tərəfə inkişafı, mədəni-mənəvi dəyərlərin, mədəni irsin qorunub gələcək nəsillərə düzgün çatdırmaq missiyası bu gün bədii təhsilin yüksək inkişafı qarşıda duran vacib məsələlərdən biridir.

К.Г.Исмайлова

РАЗВИТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ключевые слова: *Азербайджан, образование, культурная среда, культура, музыка, художественное образование, моральные ценности*

В настоящее время Азербайджан активно интегрируется в мир. Учитывая древность и богатство нашей национальной культуры, все проблемы контекстуального значения приобретают особую актуальность. В этом смысле одной из важнейших гуманитарных проблем является проблема изучения, характеристики и обоснования понятия азербайджанства. Важнейшим вопросом здесь являются национальные особенности. Музыкальное образование, перекликающееся с современными социальными, художественными и культурными принципами, является важной составляющей музыкально-педагогического процесса. Создание условий для формирования творческих установок в музыкально-педагогическом процессе в современное время, его режиссура являются одной из актуальных задач. Ретроспективный взгляд на проблемы современной музыки позволяет сказать, что изучение проблем историко-теоретического музыкознания в рамках музыкально-педагогического процесса сегодня чрезвычайно важно. Речь идет о воспитании интереса к национальному генофонду азербайджанской музыкальной культуры.

В целом к сфере культурной среды можно отнести деятельность человека, поведенческие действия, все виды культуры (преимущественно бытовой культуры). Позитивное развитие современной культурной среды в большей степени зависит от художественного образования. Повышение качества художественного образования напрямую ведет к улучшению современной культурной среды, в том числе к позитивному развитию современной культурной среды в Азербайджане, миссией сохранения культурных и духовных ценностей и культурного наследия и правильной передачи их будущим поколениям является одна из важных проблем, стоящих сегодня перед высоким развитием художественного образования.

K.G.Ismayilova

DEVELOPMENT OF ARTISTIC EDUCATION

Key words: *Azerbaijan, education, cultural environment, culture, music, artistic education, moral values*

Azerbaijan is actively integrating into the world in modern times. Taking into account the antiquity and richness of our national culture, all the problems of contextual importance are of special relevance. In this sense, one of the most important humanitarian problems is the problem of studying, characterizing and justifying the concept called Azerbaijaniness. The most important issue here is national-specific characteristics. Musical education that resonates with modern social, artistic and cultural principles is an important component of the music-pedagogical process. Creating conditions for the formation of creative instructions

in the music-pedagogical process in modern times, directing it is one of the urgent problems. A retrospective look at the problems of modern music allows us to say that the study of problems of historical and theoretical musicology within the framework of the music pedagogical process is extremely important today. It is about cultivating interest in the national gene pool of Azerbaijani musical culture.

In general, human activity, behavioral actions, all types of culture (mainly household culture) can be included in the sphere of cultural environment. The positive development of the modern cultural environment depends more on artistic education. Improving the quality of artistic education directly leads to the improvement of the modern cultural environment, including the positive development of the modern cultural environment in Azerbaijan, the mission of preserving cultural and spiritual values and cultural heritage and correctly conveying them to future generations is one of the important issues facing the high development of artistic education today.

Əsrlər boyu insan cəmiyyəti musiqiyə mənəvi ehtiyac duyub. Ümumiyyətlə, dünya musiqi mədəniyyəti tarixi cəmiyyətin musiqi və musiqiçilərə münasibətinin müxtəlif modellərini tanıyır. Bir neçə onillik öncə klassik musiqi mədəniyyəti və təhsilinin nüfuzu danılmaz idi. Musiqi təhsili və mədəniyyətinin önəm və vacibliyini heç kimə sübut etməyə ehtiyac yox idi. Fərqli olaraq, indi mədəniyyət və incəsənət müasir cəmiyyətin qəbul etdiyi dəyərlər sırasında deyil.

Hələ ibtidai icma quruluşunda musiqi gündəlik həyatın tərkib, mərasim hissəsi idi. Musiqi ilə hamı məşğul olurdu, yalnız «dinləyici auditoriyası» yox idi. Musiqidə professionallaşma səhnə və digər incəsənət sahələri ilə əlaqədə yaranır. Burada dövlət xadimlərinin rolu daha qabarıqdır. Belə ki, musiqi və incəsənətin inkişaf səviyyəsi onların müvəffəqiyyət və qüdrətinin təsdiqi idi.

Mədəniyyət sahəsində təhsil, treninqlər və tədqiqatlardan bəhs edərkən, öncə belə bir cəhəti vurğulamaq istəyirəm ki, mədəniyyət və incəsənət sahəsində təhsilin Azərbaycanda çox əsrlik tarixi var.

Müasir dövrdə hər bir insan musiqi ilə digər incəsənət növlərinə nisbətən daha çox təmasda olur. Aparılmış tədqiqatlara görə, insan hər gün orta hesabla iki saat müxtəlif növ musiqinin təsirinə məruz qalır. Kütləvi informasiya vasitələri, televiziyanın efir vaxtının demək olar ki, əsas hissəsinin şou proq-ramlar vasitəsilə populyar, yüngül musiqinin təbliğ etdiyi bir vaxtda peşəkar musiqiçilərin fəaliyyətsiz qalması, biganəliyi ümumilikdə musiqi mədəniyyə-tinin tənəzzülünə gətirib çıxarır. Elit hesab olunan klassik musiqi, opera sənəti keyfiyyət baxımından çox zaman mübahisə doğuran populyar musiqiyə nisbətən xeyli az auditoriya toplayır və bu audtoriyanın da əksəriyyətini musiqiçilər özləri, qalan hissəsini isə əcnəbilər təşkil edir. Çox güman ki,

əcnəbilər bizim musiqiçilərin səviyyəsini lazımınca qiymətləndirirlər. Təəssüf ki, bu marağı biz onlarla bölüşmürük. Belə bir şəraitdə kütlənin musiqi tərbiyəsi, musiqi duyumunun formalaşması məhz peşəkarlar tərəfindən həyata keçirilməlidir. Bu işin əsas hissəsi musiqiçilərin, media yayım vasitələrinin üzərinə düşür. Bu baxımdan dinləyici auditoriyasına seçim imkanı verilməlidir. Əfsuslar olsun ki, bir çox ölkələrdən fərqli olaraq, bizdə hələ də klassik və caz musiqisi, ədəbi proqramlar yönümündə fəaliyyət göstərən radiostansiya yoxdur.

Musiqi mədəniyyətinin yayılması və mənimsənilməsi kortəbii olduğu kimi, mütəşəkkil qaydada da həyata keçirilə bilər. Nəzəriyyədə mədəniyyətin kortəbii mənimsənilməsi (dil, norma, dəyər, sənət əsərlərinin qavrayıb dərketmə qabiliyyəti) adətən kobud ifadə etsək, mədəniyyətin yeridilməsi adlanır. Bu proseslər çox dinamik şəkildə ailədə (ailə tərbiyəsi), yaşadığı mühitdə, həmyaşıdlarla ünsiyyətdə inkişaf edir. Mədəniyyətin mütəşəkkil qaydada yayılması isə mədəni prosesləri inkişaf etdirən müəssisələr tərəfindən həyata keçirilir.

Müasir praqmatik həyatda musiqi mədəniyyəti yaşamaq hüququnu sübut etmək məcburiyyətindədir. Həqiqət ondan ibarətdir ki, musiqi mədəniyyətinin aparıcı qüvvələri, yəni musiqiçi və müəllimlərdən başqa bunu heç kim öhdəsinə götürməyəcək. Yalnız musiqiçilər cəmiyyətin şüurunda musiqi təhsili və mədəniyyətinin ümumbəşər dəyəri barədə təsəvvürləri yenidən bərpa edə bilər.

Ümumiyyətlə, kütlənin zövqünün formalaşdırılmasının mümkün və vacib olduğu artıq hamı üçün bəllidir. Bununla biznes və elmin marketinq, reklam, psixologiya, sosiologiya kimi sahələri məşğul olur. Müasir dövrdə biznesin ən yeni texnologiyalarının musiqi mədəniyyəti və təhsilinin inkişafı istiqamətində çalışması zərurəti yaranıb. Məhz ona görə müasir musiqi mədəniyyəti və təhsili sahəsində musiqi menecmenti ixtisası üzrə peşəkarların hazırlanmasına böyük ehtiyac duyulur. «Management» sözünün hərfi mənası idarəetmə, müdiriyyət deməkdir. Bir çox inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sisteminə nəzər salsaq, axırıncı beş il ərzində orta və ali təhsil müəssisələrində musiqi menecmenti üzrə xüsusi fakültə və şöbələrin açıldığını müşahidə edə bilərik. Klassik musiqinin inkişafına xidmət edə biləcək peşəkarların nəinki iqtisadiyyat, biznes sahəsində bilikləri, həmçinin klassik musiqi təhsilinin də olması şərtdir. Bu ixtisas (musiqi menecmenti) bir çox ali musiqi təhsil ocaqlarında tətbiq edilir. Bu elm musiqi menecmentinin spesifikasını aşkarlamaq, musiqi təhsili və mədəniyyətinin biznes qanunlarına uyğun qeyri-sabit iqtisadi və sərt rəqabət şəraitində inkişaf etdirə biləcək təşkilatçı və idarəçilərin yeni nəslinin yetişdirilməsinə xidmət edir.

Menecment bilikləri musiqiçiləri xalqının mədəniyyət və dəyərlər toplusunun formalaşmasında öz rolları barədə düşünməyə imkan yaradır.

Fikrimcə, menecer dinləyicilərlə musiqi mədəniyyəti arasında əsas vasitəçidir. Adətən, fəal şəkildə nə isə etməyə çalışanları menecer adlandırırlar.

Mədəniyyət və incəsənət sahəsində mütəxəssis hazırlayan tədris müəssisələrinin müxtəlif tabeçilikdə olmasını da mövcud problemlərin sırasına daxil etmək olar. Mədəniyyət sahəsi üçün kadr hazırlayan bütün tədris müəssisələrinin Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində olduğu keçmiş sovet respublikalarından fərqli olaraq, Azərbaycanda mədəniyyət və incəsənət sahəsində yalnız ibtidai bədii təhsil verən tədris müəssisələri Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi sisteminin tərkibindədir. Belə ki, uşaq musiqi, rəssamlıq, incəsənət məktəbləri və ölkədə yeganə olan xoreoqrafiya məktəbi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, orta ixtisas və ali məktəblər - texnikumlar, kolleclər, akademiyalar və universitetlər isə Təhsil Nazirliyinin tabeliyindədir.

1966-cı ildən mədəniyyət işçilərinin respublika hazırlıq və ixtisasartırma kursu fəaliyyət göstərir; bu kursda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi sistemində çalışan işçilər bütün kateqoriyalar üzrə (rayon, şəhər mədəniyyət şöbələrinin müdirləri, teatrların, konsert müəssisələrinin, mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərinin, muzeylərin, uşaq musiqi, rəssamlıq, incəsənət məktəblərinin, klubların, mədəniyyət evlərinin, şəkil qalereyalarının və s. rəhbərləri və digər əməkdaşları) öz ixtisaslarını artırırlar.

İldən-ilə kurs dinləyicilərinin kontingenti və kateqoriyaları artır. Milli sənətşünaslıq sahəsində elmi-tədqiqat mərkəzi Azərbaycan Milli Akademiyasının Memarlıq və İncəsənət İnstitutudur. Bu institutun vəzifələrindən biri qədim dövrlərdən bu günə kimi Azərbaycan incəsənətinin tarixi və nəzəriyyəsini öyrənməkdir. Bu vəzifə prinsip etibarilə 1980-cı illərin ortalarında yerinə yetirilib. Həmin dövrdə üçcildlik "Azərbaycan incəsənəti tarixi" kitabı çapa hazırlanıb.

Milli mədəniyyət və incəsənətin bundan sonrakı tədqiqi, fikrimcə, iki istiqamətdə aparılmalıdır. Birincisi, bədii yaradıcılığın bütün növ və janrları əhatə edilməklə Azərbaycanın ümumi incəsənət tarixi yaradılmalıdır. İkincisi, Azərbaycan incəsənətinin etnokultur identifikasiyasına, onun mənşəyi probleminin həllinə, qlobal sivilizasiya proseslərində onun rolu və yerinin müəyyən edilməsinə yönəldilən kulturoloji tədqiqatların spektrini genişləndirmək və dərinləşdirmək lazımdır.

Müasir mədəni mühit nə qədər mədəni olarsa, imkanlar diapazonu bir o qədər geniş olur.

Klassik musiqi mədəniyyətinə marağın itməməsi üçün müasir dövrün tələbləri ilə ayaqlaşmaq, onunla həmahəng olmağı zaman diqtə edir.

Yuxarıda sadaladığımız mədəni mühitlə eyni zamanda məişət mədəniyyəti problemlərin həlli yoluna bədii təhsil vasitəsi ilə çatmaq olar.

Məqalənin aktuallığı: Müasir dövrdə Azərbaycanın musiqi mədəniyyətinin inkişafına, təbliğinə xidmət etmək, hər bir musiqiçinin qarşısında duran ən ümdə vəzifələrdəndir. Onilliklərdən sonra gələcək nəslin öz mədəniyyətini tanıması, sevməsi və ümumilikdə ona münasibəti bizim bugünkü fəaliyyətimizdən asılıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Qədimova J.H. Musiqi pedaqoqikası: tarixilik və müasirlik. Bakı, 2012, 222 s.
2. Zamanlı S.A.Təlimdə yeni metodlardan istifadə. Bakı, 2001, 357 s.
3. Rəcəbov O., Miriyev İ. Musiqi və mənəvi tərbiyə. Bakı, 1995
4. Həsənova A. Milli mənəvi dəyərimiz". Bakı, Elm və Təhsil, 2010, 360 s.
5. Əsgərov Ş. Təhsilimiz dünən, bugün, sabah. Bakı: Azərbaycan nəşriyyatı, 2003. 280 s.
6. Ağayev Ə.A. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu, 2006
7. Abdullazadə, G.A. Şərq və Qərbin qədim və orta əsr mədəniyyətində cəmiyyət, insan və musiqi / G.A.Abdullazadə. - Bakı: Qartal, 1996. – 288 s.
8. Qurbanov B. "Azərbaycan incəsənəti: təriflər, təhriflər. Bakı: Araz, 2001, 192 s.
9. Elçin "Klassiklər və müasirlər". Bakı: Yazıçı, 1987, 406 s.
10. Hidayətova F. "Musiqi və vətəndaşlıq tərbiyəsi". Bakı: Şirvannəşr, 2009. 188 s.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 28.04.2024
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.06.2024
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15.06.2024
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Nelli Abutidze
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.